

Kvalitetsarbetsgranskningar i SUHF:s regi?

Det ingår i det uppdrag SUHF:s expertgrupp för kvalitetsfrågor har för perioden 2010-2011 att reflektera över huruvida det skulle vara möjligt och önskvärt att utföra kvalitetsarbetsgranskningar i SUHF:s regi – och att lämna förslag på hur det arbetet i så fall skulle kunna organiseras.

En inte ovanlig uppfattning inom sektorn är att kvalitetsarbetsgranskningar fyller en viktig funktion när det gäller att utveckla lärosätenas kvalitetsarbete. Granskningarna visar inte minst på i vilken utsträckning och på vilket sätt lärosäten bedriver kvalitetsarbete som en del av sina ledningssystem. Genomförda granskningar har dock ibland kritiserats för att de ställer upp alltför ensartade kriterier för vad som utgör ett eftersträvänsvärt kvalitetsarbete.

När nu Högskoleverket inte längre ska genomföra kvalitetsarbetsgranskningar är lärosätena lämnade åt sig själva att organisera sådan granskning, om de finner det önskvärt. Karolinska institutet har för egen del tagit ett sådant initiativ, och granskningen med externa bedömare genomfördes under våren 2011. Även de utbildningsgranskningar som till exempel universiteten i Lund, Göteborg och Uppsala genomför (EQ11, BLUE 11 och KrUUt) har inslag av kvalitetsarbetsgranskning. De egeninitierade granskningar som på senare år utförts av lärosätens *forskning* har i allmänhet också resulterat i rekommendationer avseende kvalitetsarbetet kring forskningen.

I ett europeiskt perspektiv är kvalitetsarbetsgranskningar organiserade av de nationella universitetsorganisationerna (rektorskonferenserna) ovanliga. Istället uppfattas sådana granskningar i många länder fortfarande vara en viktig del av de nationella kvalitetssystemen. Sådana granskningar kan ligga till grund för beslut om att låta lärosäten med goda interna kvalitetssystem i större utsträckning än de med svaga system ta ansvar för kvalitetskontroll av den egna utbildningen.¹

Skulle Sverige så småningom igen ansluta sig till den europeiska huvudfåran när det gäller nationellt kvalitetssystem så kommer kvalitetsarbetsgranskningar troligen att återuppträda i någon form, och de svenska lärosäten som då deltagit i kvalitetsarbetsgranskningar under den period som dessa inte varit en del av det svenska nationella systemet kommer då att stå väl rustade.

EUA tillhandahåller inom Institutional Evaluation Programme (IEP) lärosätesgranskningar, men dessa har ännu inte fått genomslag i Sverige. Inget hindrar dock att svenska lärosäten för framtiden väljer att använda EUA:s granskningar, om de finner dem lämpliga. Likväl skulle ett system organiserat av SUHF kunna fylla en viktig roll för utveckling av de svenska lärosätena, inte minst vad gäller deras ledningsfunktioner. Genom att organisera ett sådant

¹ Se till exempel *Ackreditering og ekstern kvalitetssikring i et internationalt perspektiv*. ACE Denmark 2011. http://acedenmark.dk/fileadmin/user_upload/dokumenter/Om_ACE_Denmark/Final_ACE_brochure_til_download_-_enkelt_sidet.pdf

system visar lärosätena och SUHF en vilja att ta det ansvar som den ökade autonomin ger lärosätena.

Det finns flera fördelar med att SUHF skulle utforma och administrera ett gemensamt granskningsförfarande. För det första *avlastar* det givetvis lärosätena en stor arbetsinsats vad gäller utformande av bedömningsform och bedömningskriterier, rekrytering av bedömare och stödpersonal samt genomförande av hela bedömningsprocessen. Man kan nog räkna med att klart fler granskningar kommer att genomföras om ett gemensamt system existerar, i jämförelse med om varje lärosäte måste ta ett helt eget initiativ för att låta sig granskas. Ett genomarbetat och gemensamt system skulle vidare öka sannolikheten för *kvalitet* i granskningarna, och bedömningarna skulle följa en *enhetlig* grundstruktur. Det senare hindrar inte att lärosätena inom ramen för systemet ska kunna granskas utifrån sina egna premisser.

Man kan också jämföra ett framtida nationellt system med de internationella system som idag finns. För de flesta svenska lärosäten är det troligen IEP som ligger närmast till hands om man vill granskas inom ramen för ett internationellt system. De ackrediteringssystem som finns avser endast begränsade delar av sådan bred verksamhet som flertalet lärosäten bedriver. Som exempel kan nämnas att EQUIS ackrediterar "business schools" oavsett om dessa utgör egna lärosäten eller om de utgör delar av större lärosäten.

Det finns för- och nackdelar med såväl internationella som nationella system. Fördelen med internationella bedömningssystem, och med bedömare från andra länder, är att lärosätet kan få intressanta utifrånperspektiv som man kanske inte hade fått i ett renodlat svenskt system. Men utifrånperspektivet kan också ibland utgöra ett problem. Bristande kunskap om det svenska utbildningssystemet kan leda till inadekvata bedömningar och rekommendationer. Behovet av att kommunicera på engelska innehåller också kvalitetsrisker, och skapar förmodligen även extra kostnader. En ytterligare fördel med ett svenskt system är att vi behåller den utvecklingskraft som ett gemensamt svenskt system ger hos de svenska lärosätena. Ett system med peer review av kvalitetsarbete är ju lärorikt för såväl bedömare som bedömda, och vi tillför med ett nationellt system de lärosäten som bidrar med granskare en kompetensinvestering.

Man måste dock inte välja mellan ett internationellt och ett renodlat svenskt system. Det enskilda lärosätet kan om man så vill välja att granskas inom olika system vid olika tillfällen. Vidare kan ett SUHF-system givetvis använda sig av bedömare från andra länder, och slutligen kan man kanske på sikt också tänka sig ett samarbete med organisationer i andra länder.

Mot denna bakgrund anser expertgruppen att det skulle ligga ett värde i att skapa ett system för kvalitetsarbetsgranskningar i SUHF:s regi. En viktig förutsättning är dock att systemet inte blir sådant att det ställer större krav på SUHF än organisationen i sin nuvarande skepnad kan bära. Enkelhet och ett delat ansvar mellan SUHF och de svenska lärosätena är därför nödvändiga förutsättningar. I det följande diskuteras ett antal strategiskt viktiga frågor utifrån denna utgångspunkt. Ytterligare en nödvändig förutsättning för att SUHF ska engagera sig är naturligtvis att lärosätena anser att det skulle vara värdefullt att så sker.

Vilket bör syftet vara?

Syftet bör uteslutande vara att bidra till *utveckling*. Detta syfte är gott nog, och SUHF har dessutom inte förutsättningar att kunna utfärda ackrediteringar eller att ge andra slag av belöningar. Utöver de positiva utvecklingseffekter som granskningarna kan leda till är den goda renommé som en positiv bedömning kan skapa den enda "belöning" som systemet kan

ge. Det faktum att ett lärosäte låter sig granskas – det måste givetvis vara frivilligt att göra så - kan naturligtvis också visa på tilltro till den egna utvecklingskraften.

Med ett utvecklingssyfte kan granskarna också vara mer öppna i sina granskningar än om syftet skulle vara av kontrollerande natur. Lärosäten kan granskas och få rekommendationer avpassade efter lärosätets egna förutsättningar.

Vad ska granskas?

I granskningarnas fokus bör stå *lärosätenas ledningssystem med avseende på kvalitetsutveckling*. Så länge Höskoleverket utförde kvalitetsarbetsgranskningar var det utifrån verkets ansvarsområde naturligt att granskningarna begränsade sig till kvalitetsarbete rörande utbildningsverksamhet. Ett granskningsförfarande i SUHF:s regi behöver inte ha någon sådan begränsning. Ledningsansvaret för kvalitet, liksom SUHF:s intressesfär, omfattar lärosätenas totala verksamhet. Ledningssystemen för utveckling av forskning och samverkan är lika angelägna att lyfta fram som systemen för utveckling av utbildning. I själva verket kan det till och med vara så att behovet av att utveckla ledningssystemen är störst vad gäller forskningen. Anknytningen mellan forskning, utbildning och samverkan är dessutom sådan att granskningarna skulle vinna på att ha lärosätenas samlade verksamhet i fokus. Självfallet bör det administrativa stödet inkluderas.

Vilka bör bedömningsgrunderna vara?

Bedömningsgrunderna bör vara allmänt hållna för att inte låsa fast bedömarna vid ett eller ett fåtal sätt att organisera kvalitetsarbetet. Däremot bör de vara krävande i så motto att de uppställer en tydlig norm om ett aktivt och effektivt utövat ledningsarbete med avseende på kvalitetsutvecklingen. Den uttalade normen om aktivt utövat ledningsansvar gör granskningarna kraftfulla, och det faktum att bedömningsgrunderna är öppna vad gäller arbetsformerna skapas goda förutsättningar för utveckling av ledningsarbetet på svenska lärosäten.

I fokus för granskningarna bör stå lärosätenas arbete med att fastställa mål för sin verksamhet samt att följa upp och förbättra den. *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)* bör utgöra utgångspunkten för framtagandet av bedömningsgrunder när det gäller utbildning, men en anpassning bör göras till förutsättningar för svenska lärosäten.

Vilket underlag ska granskningarna bygga på?

Underlaget för kvalitetsarbetsgranskningar brukar bestå av 1) självvärdering med bilagor, 2) information publicerad via lärosätets hemsida samt 3) intervjuer genomförda i samband med platsbesök. För lärosätet utgör självvärderingsarbetet den mest arbetskrävande insatsen, men många gånger visar sig också det arbetet vara mycket givande. Självvärderingen skapar självinsikt om och fokus på det egna kvalitetsarbetet, vilket i sin tur skapar goda förutsättningar för ett framgångsrikt utvecklingsarbete efter det att bedömrapporten har lämnats.

Platsbesök behöver genomföras. Utan platsbesök kan man inte bedöma det *reella* kvalitetsarbetet, men ambitionsnivån i självvärderingen kan diskuteras. Det skulle troligen vara möjligt att bygga en bedömning av lärosätets kvalitetsarbete på ett platsbesök och en

beskrivning av kvalitetsarbetet utan det självvärderande inslaget. En sådan beskrivning skulle inte kräva en lika omfattande arbetsinsats som en fullskalig självvärdering skulle göra.

Det skulle också vara möjligt att låta lärosätet välja mellan att producera det ena eller det andra slaget av underlag, och att granskningen då får präglas av vilket slag av underlag bedömarna haft till sitt förfogande. Fördelen med att bara producera ett beskrivande underlag är att det begränsar lärosätets arbetsinsats. Nackdelen är att kvalitetsarbetet får en mer begränsad intern uppmärksamhet, och att självreflektion inte stimuleras. Valet mellan de två formerna skulle kunna lämnas till lärosätena, och det valet kan kanske falla olika ut beroende på var lärosätet befinner sig i sin utveckling. Kort sagt – lärosätet får med en sådan modell avgöra vad man tror sig ha mest nytta av.

Hur ska granskningarna finansieras?

I huvudsak bör granskat lärosäte stå för kostnaderna, dvs. kostnader för bedömare och stödperson inklusive deras resor och logi. Lärosätet bör även stå för kostnaden för rapportframställning. När bedömare som är i tjänst vid andra lärosäten används bör det övervägas om man inte skulle kunna se deras medverkan som ett utbyte av tjänster mellan lärosäten. Sådana bedömare skulle således i så fall gratis ställas till förfogande av de lärosäten där de har sin anställning. Även om belastningen på lärosäten därvidlag inte blir exakt densamma så skulle det kunna uppvägas av de erfarenheter som granskarna får, och som sedan kan komma granskarnas lärosäten till del.

SUHF:s roll

Expertgruppens förslag innebär inte att SUHF ska bygga upp en fast och omfattande organisation kring kvalitetsarbetsgranskningar. Systemet bör snarast bygga på lärosätenas egna intressen av att bli granskade, och organisationen för att tillhandahålla sådan granskning bör hållas till ett minimum.

Inledningsvis behöver SUHF närmare utveckla formerna för granskningarna. Expertgruppen skulle med stöd av SUHF:s kansli kunna utarbeta ett sådant förslag. Efter någon form av remiss till lärosätena, och därpå följande bearbetning av förslaget, behöver modellen fastställas av SUHF:s förbundsårsamling.

För att därefter idémässigt och organisatoriskt hålla samman systemet skulle SUHF förmodligen behöva knyta en mindre grupp experter till sig. Gruppen skulle med stöd av SUHF:s kansli kunna rekrytera granskningsgrupper och förse granskarna med nödvändig kunskap om granskningsprogrammet. Den skulle även kunna bevaka hur systemet fungerar i praktiken och kontinuerligt utveckla det utifrån gjorda erfarenheter.